ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1993 m. spalio mėn. 23 d. / October 23, 1993

Nr. 205(36)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Ne visada taip yra, kaip sakoma

Pasakyti vaizdžią nesąmonę ir dėtis, kad joje slypi kiaurai reikšminga tiesa — poetų mėgstamas triukas. Net ir pirmo rango lyrikų. Pavyzdžiui, Aidas Marčėnas tvirtina *(Literatūra ir menas,* 1993 m. birželio 19 d.): „O apskritai poezija — žiauriausias augalas. Kaip ir žmogus".

Metaforiškai tegul poezija būna augalas, su šaknimis žemėje, su šakomis, lapais, žiedais saulėtame ore. Tačiau visiškai nesutinku su epitetu „žiauriausias". Kuo būtent poezija žiauri? Gal tuo, kad nesugeba paguosti ar sutvardyti į žiaurumą linkusio žmogaus? Šiuo atveju jai labiau tiktų būdvardis „bejėgė". Mūsų epocha gerokai prislopino poezijos įtaigumą. Jei 19-ojo amžiaus pabaigoje anglų poetas Matthew Arnold į poeziją žiūrėjo kaip į ateities religiją, šiandien neretai į ją žiūrima kaip į absurdiško išdaigavimo versmę.

Nūdienos poetai įsivaizduoja esą įstrigę laikotarpio chaose, išgyvena ribų praradimą, žmonijos moralinį nuopuolį, išsikvėpimą. Štai Vaidotas Daunys įsitikinęs, kad „XX amžiaus pabaigos nebus".

Kaip čia dabar — neigti šimtmečio kalendorinę pabaigą? Kažkas ekscentriško. Sigitas Geda toje pačioje rašytojų diskusijoje pažymi, kad 21-asis amžius jau yra prasidėjęs. Reiškia, tie dar septyneri metai iki kitos kalendorinės pakopos dvasiškai jau priklauso kito amžiaus terpei. Baisiai skuba mūsų dainoriai.

Vaidotui Dauniui atrodo: „Poezija yra sunaikinusi pabaigos jausmą. Kovodama su pertvaromis ir apribojimais, jinai yra sunaikinusi sveiką ribos instinktą. Aribiškumas yra tapęs jos principu. Aribiškumas, t.y. neribiškumas, o tai nėra tas pats, kas beribiškumas".

Mano išmone, tas „ari - ar - neri - biškumas" dabarties poetams yra ne tiek principas, kiek būdas be ypatingų pastangų kurpti eiles. Išlaikyti mene formą nėra lengvas dalykas. Ką nors originalaus pasakyti — dar sunkiau. Įkvėpimo nepakanka. Reikia daug stebėti, mąstyti, įtemptai dirbti. O gyvenimas aplinkui toks gundantis. Tiek malonių pramogų, sueigų. Negi dienų dienas tūnosi prie kelių eilučių, kamuosies prie šedevro lygio meilės soneto. Tegu jį bala. Nė kiek neribosiu savęs. Liesiu ant lakštų visus į galvą ateinančius archetipus. Kepsiu eilėraščius kaip blynus. Kalba yra kantri. O skaitytojai — jie vis tiek nenusituokia naujoviškos poezijos estetikoje. Tegu kritikai ar literatūrologai suka galvas, ką reiškia mano minčių potvyniai.

***

Gyvendamas kito žemyno Vakaruose, taigi toli toli nuo nūdienio europietiškos poezijos skonio Lietuvoje, negaliu su savąja poetine dingstimi dorai seikėti tenykštes poetines apraiškas. Per daugelį metų mane yra paveikęs amerikiečių poezijos tikroviškumas, stengimasis pažinti save ir pasaulį, viską metaforiškai apibūdinti, dažniausiai verlibru, vengiant dirbtinumo, vaipymosi, išpūstos tragikos bei metafizikos. Tai, man regis, ne tik paranki, bet ir vaisinga formulė.

Įsitikinau, kad pirmaeiliai poetai Amerikoje yra gerbiami žmonės, nors nedaug težinomi plačioje menų vartotojų publikoje. Jokiame literatūros žurnale niekam neateina į galvą atsainiu sakinuku kandžiai pašiepti kurį nors žymų poetą, juo labiau poetę.

Šia prasme Lietuvos valdose etiketas jau kitoks, parafrazuojant Aidą Marčėną, pagrįstas poeto žiaurumu poetui. *Literatūros ir meno* savaitraštyje (1993 m. gegužės 29 d.) skaitau Danutės Paulauskaitės rašinį „Pasauliui, kuris man niekada neatsakys". Įstrigusi Skuode, giria ji kažkokį draugišką Rodžerį Ašlį, gėrisi Antano A. Jonyno rinkiniu *Nakties traukinys.* Iš smagumo ryja liežuvį, skaitydama J. Kunčino „Gilsono kilpą". Po to, nei iš šio, nei iš to, pasiguodusi nenumaldoma laiko tėkme, parodo savo kandžius dantukus: „Vaičiūnaitė — nuobodi klasikė. Sigitas Geda — rakteliu prisuktas gaidukas."

Numanau, kad meistrui poetui Gedai šitoks durstelėjimas nei šilta, nei šalta. O dėl Juditos Vaičiūnaitės, kurios poeziją pakartojamai skaitau, jaučiuosi lyg ir sukrėstas. Man ji niekada nebuvo nuobodi. Negi esu atsilikęs? O gal tas „miestpalaikis" Skuodas atbukino Danutės Paulauskaitės poetinį imlumą? Ištraukiu pirmą pakliuvusį Juditos Vaičiūnaitės rinkinį — *Smuikas.* Nesirinkęs atsiverčiu puslapį. Štai mano mėgstamam dailininkui skirtas eilėraštis „Kajetonas Sklėrius. Raudonos burės". Pacituosiu bent pradžią:

Gulėti po džiaugsmingom tavo burėm
ir ant veido jausti
jų raudoną šviesą,
panerti į tą vasarą —
dažų bedugnį vandenį,
vaivorykštinį, šviežią,
išvysti saulę —

Skaitau su malonumu. Judita Vaičiūnaitė sugeba taip vaiskiai įrėminti išjaustus žemiškus reginius. Ir stebėjimo galia, ir žodyno turiningumu, ir jausmo subtiliu saiku ji pranoksta daugelį mūsų gerų poetų.

Pranas Visvydas

FORMAI 60

Miela Aušrele,

Aną dieną (gal jau ir prieš mėnesį) gavau laišką. Iš tikrųjų gauti laišką jau ir mano amžiuje nėra tokia didelė naujiena. Vis vienas kitas prabėgomis užkliūva. Nebe tokie, kokie anais gerais jaunų dienų laikais užkliūdavo, bet vis tiek dienom pamarginti šis tas. O aną dieną atėjo kitoks — laiškas apie laišką. Rašė ilgų dienų bičiulis žemaitis dailininkas Alfonsas Dargis. Dabar jis būtas dienas ir būsimus darbus apmąstinėja atsisėdęs ant gražaus ežero krašto Europos pašveicary. Va, jo laiškas.

Mielas Jurgi! Gavau laišką. Šiandien gavau laišką. Rašo Paulius Augius, Viktoras Petravičius, Liudas Vilimas, Vaclovas Ratas, Antanas Kučas, Juozas Jankus, Kipras Šiaulys, Rudzinskas. Klausia: Dargi, kada atvažiuosi į „Formos" jubiliejinį susirinkimą. Juk žinai, kad „Forma" gimė 1933 metais. Šiais metais švęsma „Formos" šešiasdešimties metų gimimą. Kalbėsma apie padarytus darbus ir kas bus toliau.

„Formos" draugų laiške nebuvo adreso. Ėmiau ieškoti jų adreso adresų knygutėse. Beieškodamas išgirdau prie lango balandžių triukšmą, burkavimą. Pabudau. Buvo sapnas.

Jurgi, į „Formos" draugų susirinkimą dar neturiu noro važiuoti. Palauksma.

Tokį laišką perskaitęs lyg ir krūptelėjau, kas atsitiko, kad Alfonsas neskuba į draugų susirinkimą, ir tik po kelių akimirksnių tesuvokiau, kad jo visi draugai, su kuriais pynėsi pirmieji brėstančio dailininko polėkiai, šaukia nebe iš čia, kad nebegali vieną dieną pas juos išėjęs, kitą sugrįžti. Todėl ir lūkuriuoja, dar čia vis mėgindamas ką sukurti, prieš išeidamas pas bičiulius dar vieną kitą pėdą čia įminti.

Lyg pro rūkelius atsimenu, kai prieš dvidešimt metų New York'o Rochester'y Alfonsas pasakojo, kaip jų, dar studentų, būrelis ieškojo savo talentams naujo kelio. Jie nenorėjo dirbti taip, kaip to laiko dailininkai dirbo, bet ir nežinojo kaip. Po ilgų šnekų ir dairymosi, greičiausiai tik pagal nuojautą, bet ne pagal sąmoningą apsisprendimą, savo darbui atramą rado savo pačių tautos per amžius sukrautuose tautinės kultūros aruoduose. Ir čia tiesioginis nuopelnas gal nebuvo jų pačių, bet Pauliaus Galaunės ir kai kurių kitų profesorių, kurie vasaromis savo mokinius siųsdavo į kaimus rinkti liaudies meno pavyzdžių. Taip jie ir rinko, ko negalėjo rinkti piešė, fotografavo, ir nejučia patys gilinosi į liaudies meną per dievukus, kryžius, gryčių, svirnų, varpsčių, rankšluostinių bei druskinių ornamentiką, per kraičio skrynių piešinius, ir tose skryniose sukrautų audinių raštų vingrumą. Gal todėl, kad jie po liaudies kūrinius dairėsi, ne ieškodami savo kūrybai pavyzdžių, bet su pačia kūryba ne daug ką teturinčiais siekimais: jie tik rinko muziejams. Jų misijos tikslas buvo surinkti kaip galima daugiau lietuvių liaudies kūrybos pavyzdžių, kad nenusimėtytų ir nesunyktų, daugelio metų žmonių kurtos vertybės nenueitų vėjais. Buvo juk ir prieš juos dailininkų, kurie domėjosi liaudies menu, mėgino patys pagal tą meną kurti, tai jiems dažnai ir išeidavo tik kiek apgenėtos, „pagerintos" to meno kopijos, bet ne kokia nauja srovė, o tie jaunuoliai, nemėginę palengvinti savo kuriamojo darbo liaudies kūrybos pavyzdžiais (ima pagunda tikėti, jog gal tas galimas procesas jiems tada nė į galvą neatėjo), nejučiomis, nesąmoningai telkė savin visiškai naują pažinimą, kurio jokia to meto mokykla negalėjo duoti. Galima net suabejoti, ar apskritai kokia mokykla galėtų tokį nesąmoningą įsijautimą įkvėpti. Tokį, iš kurio išaugtų, trykšte ištrykštų nauja srovė.

Svarbiausia, kad tuos jaunuolius į naujus ieškojimus ne žinojimas, ne koks naujas viešai įmantriais žodžiais pareikštas užmojis pastūmėjo, bet tik nuojauta, tik noras ištrūkti iš kartotų ir perkartotų, nuoboduliu virtusių formų. Tiesa, jie savo judėjimą pradėjo tik išviršinėmis formomis: sambūry tegalėjo būti tik vyrai, visi turėjo padoriai rengtis, negirtuokliauti (priešingai anų, net ir šių, dienų nuotaikoms: kad geras menininkas turi gerai ir išgerti), dar labiau skirtis iš kitų įsitaisė nuo visų kitų skirtingas, tik jų vienų tedėvimas pilkas, plačiabryles skrybėles ir sidabrinius žiedus su septynlapiu lino žiedu akutėje. Tas žiedas jiems buvo ir narystės asmens liudijimas su žiedlapy įbrėžtu brūkšneliu, žyminčiu, kurio tas žiedas yra. Jeigu tie išoriniai sambūrio ženklai būtų buvusi visa susibūrimo esmė, tai ir visas sambūris tebūtų tik ūgtelėjusių vaikų žaidimas. Žaidimu pradėtas, žaidimu būtų ir baigęsis. Nebūtų likę net nė tiek, kiek yra likę iš ne vieno sambūrio, pradėjusio savo judėjimą išpūstų žodžių deklaracija, ta deklaracija savo užmojus ir baigusiu. Kartais atsitinka, kad jie tampa net laimingesni, nes deklaracija sužavėti žmones apie ją vis pašneka dar ir po daugelio metų, turi už ko užsikabinti, nors jokių vertų apšnekėti darbų ir nėra, o

Alfonsas Dargis

Jurgio Jankaus nuotrauka

formininkai jokių savo užmojų neskelbė, tik dirbo. Dirbo iš vieno. Vienas kitą skatino ir ramstė. Kai kas ir net po daugelio metų to solidarumo negalėjo užmiršti ir atleisti, bet taip elgdamiesi jie daug pasiekė, net, šių dienų terminu tariant, Lietuvos grafiką į tarptautinius vandenis stūmė. Paryžiuje Viktoras Petravičius už liaudies pasakų iliustracijas buvo apdovanotas Grand Prix, o Vaclovas Ratas už Jūratę ir Kastytį garbės medaliu.

Dabartinės Lietuvos žmonės grūste grūdasi į Vakarus. Vis tiek geras ar blogas Vakarų kultūros reiškinys jiems spindi deimantu. Daugumas tenori dirbti tik taip, kaip čia daroma. Atsimenu prieš metus, o gal ir kiek seniau, Ričardas Gavelis *Literatūros ir meno* savaitraštyje didžiavosi, kad jis jau rašo taip, kaip Amerikos „postmodernistai". Formininkai irgi dairėsi. Jie vartė Vakarų meno žurnalus, geidė išvažiuoti pasidairyti, pastudijuoti. Ir važiavo, ir mokėsi, bet dirbo atsirėmę į savo tautą, sėmėsi kūrybinio skatulio iš savo tėvų žemės, iš savo tautos šaknų. Mokant rašyti, mokant piešti nelabai didelis daiktas rašyti ar piešti taip, kaip kuris kito krašto menininkas daro. Tikra kūrėjo misija yra kurti taip, kaip kiti nekuria. Ne mėgdžioti, bet atnešti į pasaulio kultūros skrynią ką nors nauja. Jeigu Viktoras Petravičius arba Vaclovas Ratas savo iliustracijas būtų nuvežę Paryžiun, pieštas taip, kaip piešė geriausi to meto prancūzų ir kitų kraštų dailininkai, vargu ar būtų kas juos pastebėjęs. Kūrybinių impotentų, kurie seka kitais, yra pilnas pasaulis, bet formininkai nuvežė naujieną, darbus kitokius, visiškai savus, išaugusius iš savo tautos kūrybinio potencialo, ir jie tuoj tapo pastebėti ir įvertinti.

Alfonsas Dargis, 1992

Niekas negali pasakyti, kokios įtakos tas meno būrelis būtų turėjęs mūsų meno kultūros raidai, jeigu pasaulinis didžiųjų kataklizmas nebūtų mūsų mažos tautos taip ilgam sugrumdęs. Ne tik menui, bet ir visai tautos kultūrai. Mudu su žmona, nors dirbom tolimuose kaimuose, bet buvom savotiški kultūriniai pramuštgalviai. Mum vis rūpėjo kartkartėmis nubėgti į Kauną, užsukti į teatrą, pažiūrėti dailės parodų, pasėdėti Čiurlionio galerijoj ir, žinoma, parsivežti vieną kitą įdomesnį leidinį. Mes, kaimiečiai, tikrai nieko nežinojom apie formininkus, bet kai pradėjo išeiti jų iliustruotos knygos, tai visada naujai pasirodžiusią parsiveždavom ne tik sau, bet ta naujiena dalindavomės ir su vaikais. Ir žiūrėdavom, ir skaitydavom. Per jų piešinius vaikai ir į pačias pasakas ar pasakojimus visai kitaip įsigyvendavo. Ir šiandien atsimenu, kaip susižavėję Kučo Aišbės brička skandavo: „Šimo brička liumpsi, Šimas su Šimiene tūpsi".

Kai buvau nuvykęs į vėl gana skausmingai atsigaunančią Lietuvą, man už vis labiausiai rūpėjo, kas atsitiko su mano buvusiais mokiniais. Nemaža laiko praleidau jų beieškodamas, o suradęs nė kiek nesigailėjau. Kiekvienas iš jų išgyveno savo odisėją, bet išliko žmonėmis. Labai nustebau, kai iš daugelio išgirdau: „Tu mus išmokei mylėti savo tėvynę". Aš niekada nemokiau jų ką mylėti, negraudinau jokiom kalbom nei priesaikom. Ir gerą tarpą tokie jų pareiškimai man buvo mįslė, kol po gero laiko ėmė šviesėti, kad greičiausiai tas išmokymas atėjo ne tiesiogiai, ne žodžiais, bet gal todėl, kad mudu patys, stengdamies būti atviri visokiausiems mūsų buities reiškiniams, stengėmės tuos reiškinius atverti ir vaikams. Vienas tų reiškinių, ir greičiausiai ne pats paskutinis, buvo ir formininkų knygos, per kurias net ir vaikai visai nesąmoningai galėjo pajusti savo krašto gyvybės pulsą ir prie jo ilgam prisirišti. Per ji stipriau ir kraštą pamilti.

Tautos kultūros kelią ir jo vingius ne visada lengva atspėti. Juk jeigu ir po 60 metų tų jaunų vyrų užčiuoptas braižas vis ir vis ataidi šių dienų Lietuvos dailininkų darbuose, jie tikrai yra radę ypatingą vertybę, ir kas dabar gali pasakyti, ar kas kitas būtų ją beradęs, jeigu jie būtų užsimerkę savo tautos patyrimui, o būtų tik sekioję nors ir labai gerų užsienio dailininkų pėdomis.

O būtų įdomu, kad kuris meno tyrinėtojas atsidėtų patyrinėti tos mažos grupelės darbus, pasektų jų kelią ir paieškotų, kiek jie turėjo įtakos mūsų, o gal ir ne mūsų, meno raidai. Žinau, kad pradėti menotyrininkui gal lyg ir nėra nuo ko, nes formininkai nepaskelbė, neišspausdino į sparnuotus žodžius įvilkto credo, užtat jie paliko savo darbus, ir to jau turėtų pakakti už ko užsikabinti.

Jurgis Jankus

Šiame numeryje:

Vaizdžios nesąmonės ir reikšmingos tiesos • Laiškas iš Jurgio Jankaus • Los Angeles Dramos sambūrio „Barakudos" Čikagoje • Apie tiksliuosius mokslus VIII Mokslo ir kūrybos simpoziume • Gražinos Cieškaitės eilėraštis • „Nuodėmingo angelo" Čikagoje laukiant • Dėmesys mūsų egzodo literatūrai • Naujos knygos

„Barakudos" Čikagoje

ČESLOVAS GRINCEVIČIUS

Ilgai laukto, plačiai išgarsinto „Barakudų", Kazio Sajos specialiai parašytos Los Angeles Dramos sambūriui pjesės, pastatymo Čikagoje sulaukėme spalio 9 ir 10 dieną. Jaunimo centro didžioji salė pirmą vakarą buvo apypilnė, antrą dieną pritrūko bilietų. Vadinas, Čikaga ilgisi gerų spektaklių. Rengė „Margutis".

Kazys Saja neeilinis draminių veikalų kūrėjas. Yra parašęs kelias dešimtis dramų ir komedijų, jo veikalai išversti į 13 ar 14 kalbų. Susilaukęs tarptautinio pripažinimo. Sajos komedijoms būdingas gaivališkas humoras, netikėti pokštai, satyrose autorius mėgsta sutirštinti spalvas. Medžiagą ima iš kasdieninio gyvenimo, nesivaržo ir stipriau pasisakyti apie dabarties gyvenimo negeroves. Nelengva jam buvo kurti sovietinės cenzūros laikais, bet jo vardas buvo didelis, tai ir cenzoriai dažnai „nepastebėdavo", ką jis turi minty. Žiūrovai suprasdavo, kas slepiasi po dviprasmiškumu. Jis nebuvo iš tų rašytojų, kuriuos glostė valdžia.

Pasikeitus politinei santvarkai, Saja užčiuopė naujų negerovių, tinkamų scenos žanrui. Viena jų: visokiais būdais išnaudoti geraširdžių užsienio lietuvių dosnumą ir prisiplakti prie jų sąžiningai uždirbtų dolerių. Visi žinome, kaip kai kurie iš Lietuvos čia atvykusieji bandė ir labai negarbingu būdu praturtėti, buvo įsivėlę į banditizmą, padegimus. Iki šiol po Antrojo pasaulinio karo Amerikoje gyvenantieji lietuviai buvo laikomi vienais iš pačių kultūringiausių ir ramiausių ateivių, o šiandien jau kelios dešimtys mūsų tautiečių kalėjimuose.

„Barakudų" komedijoj vaizduojamas iš Amerikos nuvykęs į Lietuvą gan pasiturintis tautietis. Jis negali apsiginti nuo visokios rūšies sukčių, ne vien viliojančių merginų, bet ir vyrų. Tema labai aktuali, ir jei ji būtų pilnai užbaigta, būtų galima lengva širdimi priimti ir pasijuokti. Deja, tai buvo tik škicas, neužbaigtas veikalas be aiškios pabaigos.

Tam, ką matėm ir girdėjom scenoj, reikia padaryti keletą pastabų. Pirmiausia žodynas. Galbūt dabartinėj Lietuvoj leidžiama įterpti vieną kitą ir necenzūrišką žodį, svarbu, kad būtų iš ko pasijuokti, bet jokiu būdu ne šioj Atlanto pusėj. Kad žiūrovai nevienodai priėmė tuos „perliukus", nesunkiai pastebėjom. Pirmą vakarą salės gale buvo daug neseniai atvykusių iš Lietuvos. Jie išaugo, subrendo tokioj atmosferoj, kad visų pirma buvo kova už būvį, o kalbėti apie paleisto žodžio kultūrą nebuvo rūpinamasi. Jie ir plojo, kėlė ovacijas po kiekvieno nešvankesnio žodžio. Antrą dieną, kai naujųjų ateivių buvo labai nedaug, kai susirinko tie, kurie įpratę į lietuvių ir į amerikiečių teatro pastatymus žiūrėti kitomis akimis, jie nelengvai suvirškino kultūringoj kompanijoj nevartojamus žodžius ir išsireiškimus, juo labiau tokioj viešoj vietoj kaip scena. Teatras, kokia tai būtų drama, tragedija ar komedija, yra meno šventovė. Autorius neturėtų pigiomis priemonėmis, kai kam pataikaudamas, sukelti juoką. Atrodo, kad Lietuvoje gyvenantieji dar vis nepakankamai įvertina išeivių lietuvių kultūringumą.

Antra: pikantiškumui ir juokui sukelti be reikalo porą kartų scenoj buvo pademonstruotas intymus moteriškas drabužėlis. Neskanu. O paskui autorius, lyg norėdamas tam drabužėliui suteikti gilesnę paskirtį, jau veikalo gale kalba apie Sibirą, kad tam drabužėly buvo slepiami iš fabriko išnešami siūlai, iš kurių buvo gaminami mezginiai, ir tuo buvo gelbstimasi nuo bado. Toji scena lygu lopui ant šventadieniško drabužio. Komedija savo ribose ir turi likti komedija, netinka ją maišyti su mūsų tremtinių kančiom. Mūsų manymu, režisūra turėjo ir galėjo tas visas vietas, žodelius, drabužėlio rodymą iškupiūruoti. Tai lygu moterų įžeidimui. Saja yra parašęs tikrai gerų veikalų, bet to negalima būtų pasakyti apie „Barakudas".

Jeigu turime stiprių rezervacijų dėl paties veikalo, tai priešingai buvo su pastatymu. Jau pažymėjom ir anksčiau, kad režisierius **Petras Maželis** moka sukurti puikias mizanscenas, išryškinti charakterius, išlaikyti įtampą per visą spektaklį. Jei statytų ne jis, iš „Barakudų" nieko neliktų.

Vincas Dovydaitis, sukūręs Antano Girdžiaus charakterį, buvo pagrindinis veikėjas, iš Amerikos Lietuvon nuvykęs ir apstotas visokio plauko išnaudotojų. Mus tik stebina Dovydaičio, teatro veterano, ištvermė ir pasišventimas. Juk beveik jau keturiasdešimt metų ant jo pečių sunkiausi, pagrindiniai vaidmenys. Po tiek metų ir patyrimo jo jau neatskirsi nuo profesionalo aktoriaus. Čia jis parodė eilinio lietuvio, neryžtingo, praturtėjusio, bet ne per daug nusimanančio kur dėti dolerius, tipą. Prie jo prisiplakęs rašeiva, mokas jam įtikti ir už jį, Girdžių, baigti parašyti knygą.

Juozas Raibys ir buvo tas rašeiva Benas Kaštaunas, per visą veiksmą sekiojas Girdžių. Jo sukurtam charaktery pasigendam, bent iš elgsenos, daugiau klastingumo. Buvo per daug judrumo, ir kai kuriose scenose pervaidinta.

Ramunė Vitkienė-Jurkūnaitė, čikagiečiams pažįstama iš pirmųjų Antro kaimo metų, pavaizdavo Daivą Čiučialiulytę, uždarbiaujančią viešbučiuose. Buvo ryški, vikriai bėgiojanti mergina, pakankamai įtikinanti. Vaidmuo tokiai švelniai mergaitei buvo sunkus.

Aloyzas Pečiulis nepripažinto išradėjo, save pasivadinusio antruoju Edison'u, Vyto Pajamančio vaidmeny parodė kiek sušaržuotą nevykėlį. Kad tai buvo didelio masto apgavikas, visi galėjo pastebėti, išskyrus Girdžių.

Veronika Ragauskienė atliko Agnės Kibildaitės vaidmenį. Ją Čikagoje matėme pirmą kartą ir nesunkiai įsitikinome, kad tai scenos talentas. Indų ar kurios kitos šalies mistinės sekto propaguotoja su savo „dzinguliukais" buvo natūrali, nemeluotai įsitikinusi savo sekamu „mokslu" ir tam renkanti pinigus.

Iš Los Angeles Dramos sambūrio pastatyto Kazio Sajos komedijos „Barakudos" spektaklio, vykusio spalio 9 ir 10 dieną Jaunimo centre, Čikagoje – scena iš pirmo veiksmo: (iš kairės) Aloyzas Pečiulis (Vytas Pajamantis), Ramunė Vitkienė (Daiva Čiučialiulytė), Veronika Ragauskienė (Agnė Kibildaitė), (dešinėje) Vincas Dovydaitis (Antanas Girdžius), Juozas Raibys (Benas Kastaunas).

Jono Tamulaičio nuotrauka

Scena iš „Barakudų": Vincas Dovydaitis („vėtytas, mėtytas, pasiturintis Amerikos lietuvis" Antanas Girdžius) ir Ema Dovydaitienė (Rūta – „moteris, su kuria malonu susipažinti").

Scena iš „Barakudų": Raisa Urbanienė (jau pagyvenus „barakuda" Monika) ir Amandas Ragauskas (kontūzytas KGB atsargos pulkininkas Anastazas Džingalas).

Jono Tamulaičio nuotraukos

Amandas Ragauskas sukūrė ryškų Anastazo Džingalo, buvusio KGB pulkininko portretą. Jis Čikagoje taip pat nematytas. Jo įėjimas į sceną buvo šiurpulingai įdomus, primenantis nesenus pasibaisėjimo metus. Jis ir dabar didžiuojasi medaliais, laukia sugrįžtančių laikų. Parodė ir savo moralę: Girdžiui siūlo parduoti savo žmoną iš pradžių už trisdešimt tūkstančių dolerių, nusileisdamas iki vieno tūkstančio.

Ema Dovydaitienė Rūtos vaidmeny, taip pat teatro veteranė, daug kartų matyta Čikagoje, turėjo epizodinį vaidmenį, sukūrė realistišką charakterį, bet jai nebuvo kur parodyti savo sceninio patyrimo. Gaila.

Raisa Urbanienė turėjo taip pat tik trumpą iš Sibiro grįžusios Monikos, Rūtos motinos ir Džingalo žmonos rolę. Buvo be šaržo, natūrali, tik gyvenimas ir ją įtraukė į barakudų ansamblį. Trumpam vaidmeny negalėjo parodyti savo talento.

Baigiant reikia pažymėti, kad Los Angeles Dramos ansamblio aktoriai visada kreipė ir kreipia dėmesį į pasakytą žodį, ištarimą, jo nenukanda, ką mes visi kartais nesąmoningai darome kasdien. Tą sakėme šiam ansambliui ir kai turėjome progą jį palyginti su čia gastroliavusiais Lietuvos profesiniais teatrais. Ten jiems kažkodėl mažiau rūpi, ar salės gale sėdintį pasiekia visas žodis, ar tik pirmas skiemuo. Žodžio kultūra Lietuvoj kiek primiršta.

Scenovaizdis — iki grindų nuleistos plačios juostos su dolerių ženklais, šimtinėmis labai tiko pastatymui ir simbolizavo, apie ką sukasi veiksmas. Tai irgi Petro Maželio išradimas.

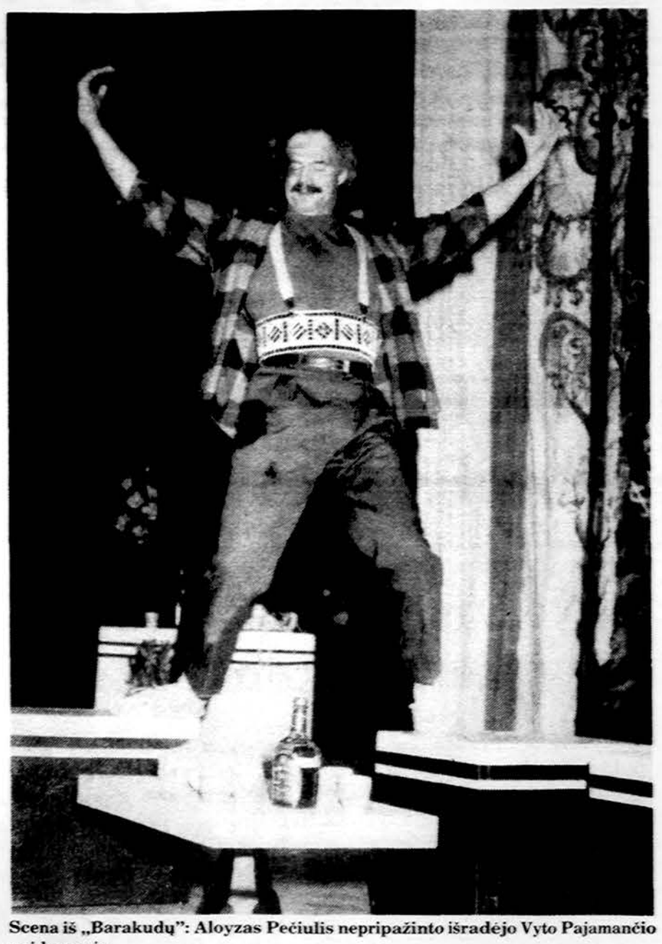

Scena iš „Barakudų": Aloyzas Pečiulis nepripažinto išradėjo Vyto Pajamančio vaidmenyje.

Jono Tamulaičio nuotrauka

Jokios didesnės butaforijos nebuvo, jos ir nereikėjo, todėl „Barakudos" nesudarytų sunkumų ir dar kitoms gastrolėms. Tik labai primintina, kad režisierius, kaip ir laikraščių redaktoriai, turi seną, tradicinę teisę, savo nuožiūra, veikalą kupiūruoti, kas netinkama išleisti. Veikalui išeitų tik į gerą. Nereikėtų kreipti dėmesio, kad tai žodžio laisvės varžymas. Neteisybė. Ir kasdienis mūsų žodis turi ribas, o juo labiau pasakytas iš scenos.

Veikalas tačiau sceniškas, nenuobodus, dialogai neištęsti, intriga nekomplikuota.

Barakudoms blezdingėle nuplasnojus

DALIA SRUOGAITĖ

Apie Los Angeles Dramos sambūrį jau buvo daug rašyta ir aprašyta. Skaitantiems mūsų spaudą ir besidomintiems sambūrio veikla būtų net įkyru vien tą patį kartoti: kiek daug šis vienetas yra nuveikęs, kaip atkakliai nepasidavęs kritikų vanojimams ir neapsvaigęs po laurų vainikų svoriu. Tikrai jaudina Emos ir Vinco Dovydaičių vis dar stipriai įtemptos vadžios, ristele riedant į penktąjį šio sambūrio dešimtmetį. Keitėsi sambūrio režisieriai, mainėsi vaidintojai, tačiau Rūtos Sakienės pavadinta sambūrio Pirmoji pora – Dovydaičiai ištikimai nepasiduoda nei metų krūviui, nei alinančio darbo nuovargiui. Garbė jiems už ištvermę!

Šių metų spalio 9 ir 10 dieną, „Margučio" pakviestas, Los Angeles Dramos sambūris pasirodė Čikagoje su dviejų žymių menininkų kūryba. Rašytojas, dramaturgas Kazys Saja, gana daugelio jei ne skaitytas, tai tikrai girdėtas, vien savo vardu traukė žiūrovą. Keliasdešimties pjesių autorius, kurios buvo vaidinamos Lietuvoje, jos kaimyninėse valstybėse ir net JAV, kurioms *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija* nepagailėjo pagyrų, viliojo čikagiečius į intriguojančiai pavadintą „Barakudų" spektaklį.

Petro Maželio režisūra taip pat mums nėra svetima, nes Čikagos gastrolėse matėme jo ir Cleveland'e, ir Los Angeles sukurtus spektaklius. Matėme jo išmąstytus pastatymus, džiaugėmės jo vaizduotės lakumu, jo paties sukurtomis dekoracijomis ir įdomiais šviesų žaidimais. Petras Maželis galėtų kelti ne vienam režisuojančiam pavydo kruopelę, nes retas mėgėjų teatro vadovas yra taip plačiai susipažinęs su įvairių šakų menais.

1986 metais Rūta Kleva Vidžiūnienė (*Draugas* Nr. 7) pokalbyje su Petru Maželiu, švenčiant jo septyniasdešimtąjį gimtadienį, atskleidė menininko idomią bei turtingą biografiją. Dar pradžios mokykloje Petras Maželis dažnai viešai deklamuodavo, vaidindavo ir prisidėdavo prie dekoracijų dažymo. Gimnazijoj dainavo chore, kuriame atlikdavo ir solo partijas. Taip pat buvo įsitraukęs į vaidinimus bei dekoracijų piešimus. Tarnaudamas kariuomenėje, sudarė chorą, puošė štabo būstinę, ruošė dainas kariuomenės pusvalandžiui per radiją, sukūrė ir radijo vaidinimėlių. Konservatorijoje mokėsi dainavimo pas Aleksandrą Kutkų, lankė baleto pamokas ir muzikiniame teatre dalyvavo kaip šokėjas. Gyvendamas operos režisieriaus Petro Olekos bute,

(Nukelta į 3 psl.)

Po „Margučio" surengto, Los Angeles Dramos sambūrio pastatyto Kazio Sajos komedijos „Barakudos" spektaklio šių metų spalio 9 ir 10 dieną Jaunimo centre, Čikagoje: (iš kairės) „Margučio" vedėjas Petras Petrutis, Juozas Raibys, p. Raibienė, Amandas Ragauskas, Veronika Ragauskienė, Raisa Urbanienė, Vincas Dovydaitis, Irena Leonavičiūtė, Los Angeles Dramos sambūrio režisierius Petras Maželis (sėdi), Ema Dovydaitienė, Ramunė Vitkienė, Aloyzas Pečiulis.

Jono Tamulaičio nuotrauka

„Bandysime paliesti įvairias mokslų sritis ir projektus"

Donatas Šatas apie VIII MKS programą

Donatas Šatas, VIII Mokslo ir kūrybos simpoziumo programos griežtųjų mokslų sekcijos vadovas, gimęs 1929 metais Vabalninke, Biržų apskrityje, o mokslus baigęs Illinois Institute of Technology, Čikagoje. Jis yra chemijos inžinierius, kurio specializacijos sritys apima polimerines dangas, lipnias medžiagas, padengimo mašinas ir technologiją. Kalbėtis su juo pradėjome iš kiek toliau.

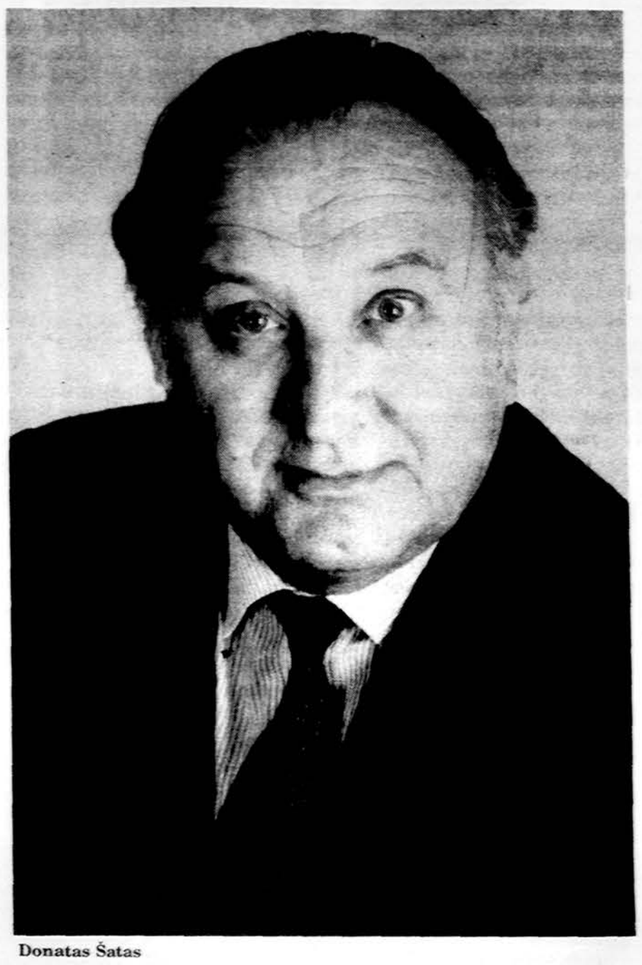

Donatas Šatas

— Esi dalyvavęs bent keliuose simpoziumuose, jų organizatorium, paskaitininku ar žiūrovu. Kokie įspūdžiai? Kaip tuos ankstyvesnius simpoziumus vertini?

— Turiu prisipažinti, kad aš turėjau abejonių dėl tokių simpoziumų reikšmės ir jų reikalingumo. Reikėtų truputį bandyti prisiminti šių simpoziumų evoliuciją. Jie užėmė anksčiau rengtų Kultūros kongresų vietą, kurių programa buvo perdėm humanitarinė ir vietos tiksliųjų mokslų bei technologijos darbuotojams juose nebuvo. Nebuvo turbūt todėl, kad galvota, jog specifinės tiksliųjų mokslų temos nesiriša su bendru lietuvišku gyvenimu ir jos turėtų būti paliktos už lietuviško veikimo ribų. Tačiau veik visa mūsų to meto vidurinioji karta buvo perdėm technikinio pasiruošimo ir jie ieškojo būdų bendrauti net ir profesinėje plotmėje. Pradžia buvo duota inžinierių suvažiavimuose, kurių vienas buvo perdirbtas į jaunesnei kartai labiau priimtiną formą. Vėliau tai buvo perkelta į Kultūros kongresus, kurie tapo iš pagrindų pakeisti, nes tiksliųjų mokslų temos atsirado greta humanitarinių temų. Todėl buvo pavadinti jau Mokslo ir kūrybos simpoziumais, o organizavimą perėmė kiti žmonės.

Pagrindinis klausimas tačiau paliko: ar specifinio technikinio pobūdžio paskaitos yra reikalingos lietuviškos visuomenės rėmuose? Daugelis, įskaitant ir mane, jų reikalingumu gal abejotų. Tačiau reikėtų klausti visiškai kitaip: ar lietuviškai visuomenei yra svarbu ir naudinga, kad ir humanitarinių, ir tiksliųjų mokslų darbuotojai periodiškai susitinka pasidalinti įvairiomis mintimis, daugiausia tokiomis, kurios liečia pačios visuomenės gyvybingumą? Visų pasaulio suvažiavimų esmė yra ne tai, kas juose yra viešai paskaitų forma pasakoma. Tą visada galima vėliau perskaityti išleistuose leidiniuose. Bet tokie suvažiavimai sudaro progą dalyviams pasidalinti įvairiomis mintimis, juose kyla nauji projektai, juose yra sustiprinamas noras toliau ką nors daryti. Taigi ir šis simpoziumas turėtų būti vertinamas iš šiek tiek skirtingo taško.

— Kuo skirsis VIII simpoziumas nuo ankstyvesniųjų?

— Šis simpoziumas, kaip ir daugelis lietuviškų renginių, yra praradęs šiek tiek dėmesio dėl pagausėjusių ryšių su Lietuva, nustelbusių daug išeivijos judėjimų. Taip, žinoma, ir turi būti. Šie simpoziumai tačiau iš dalies atlieka išeivijos ir Lietuvos kultūrinio veikimo integraciją. Simpoziume dalyvauti yra pareiškę norą daug Lietuvos mokslininkų. (Kas gi nenori apsilankyti Amerikoje!). Deja, sunkumai gauti lėšų daugeliui jų neleis čia apsilankyti. Bet jų bus, nes kai kurie yra atvykę į JAV kitais tikslais. Be to, ir temos visada ar vienu, ar kitu aspektu orientuojamos į Lietuvos reikalus. Tačiau norėčiau pažymėti, kad tokių simpoziumų rengimas Lietuvoje gal ir nebūtų tikslus. Ne viskas, kas vyksta išeivijoje, yra verta kopijuoti. Mūsų yra mažai ir todėl tokio mišraus pobūdžio simpoziumai yra reikalingi. Lietuvoje yra tiksliau rengti labiau specifinio pobūdžio mokslinius suvažiavimus, kokie ir yra rengiami.

— Kokių sričių ir kokie paskaitininkai yra Tavo angažuoti? Kokiomis temomis jie kalbės?

— Mes bandysime turėti svarstybas apie galimą išeivijos pagalbą Lietuvos mokslininkams. Jose būtų kalbama apie konkrečius projektus ir galimybes maža skale. Užuot svarsčius pagalbą plačiai, makroskale, kas buvo daug kartų daryta, bandysime tai perkelti į mikroskalę, kalbant apie tai, kas paskiram asmeniui yra svarbu ir naudinga. Šių svarstybų moderatorius bus Vitolis Vengris, o jų dalyviai: Kazys Almenas, Eduardas Vilkas ir aš. Pokalbis apims keletą klausimų. Kazys Almenas informuos apie jo vadovaujamą knygų leidimą. Įvairių sričių svarbios knygos — vadovėliai yra verčiami į lietuvių kalbą ir leidžiami Vilniuje. Taip studentai yra supažindinami su Vakarų mokslinėmis mintimis ir kartu tuo puoselėjama mokslinė lietuviška terminologija. Kitas knygų leidimo projektas dar tik prasidėjo mano iniciatyva. Bus verčiamos lietuvių mokslininkų knygos į anglų kalbą ir platinamos Vakaruose. Tuo būdu mokslininkams sudaroma galimybė paskleisti savo darbus Vakaruose, na ir šiek tiek užsidirbti.

— Su kokiomis problemomis, manai, teks susidurti?

— Pagrindinė problema yra ta, kad Lietuva nesugeba ir nesugebės išlaikyti didelį skaičių mokslininkų ir inžinierių, dirbančių įvairų tyrinėjimo darbą. Tokiems asmenims tenka arba persikvalifikuoti, arba ieškoti emigracijos galimybių. O emigracija kraštui tikrai būtų žalinga... Svarstybose bus bandoma paliesti įvairias sritis ir projektus, kurie nėra pilnai išnaudojami ir kurių vystymas galėtų sudaryti galimybes išplėsti „eksportinį" mokslinį darbą, nes tik iš eksporto galima tikėtis rimtesnių pajamų.

Šiaip mes tiksliųjų mokslų srityje turime nemažai žinomų išeivijos ir Lietuvos mokslo darbuotojų. Matematikos srityje simpoziume turėsime du svarbius vilniečius matematikus: profesorius Bronių Grigelionį ir Vygantą Paulauską.

– at.

Gražina Cieškaitė

SKEVELDROS

Ten dvasios įeina ir išeina iš kūnų
ten mano Mylimo Žmogaus protas
panašus į Jo širdį
kuri panaši į sparnuotą būtybę

po galva mėnulio akmuo
ir tamsa atsidaro
kai uždega žvakę
šviesa atsimerkia

naktis amžinesnė už tavo šešėlį
saulės ašaros jūros dugne
susapnuok mano dvasią bekūnę
tai į ką ji yra panaši
nežinau pasiklausiu Dievybės

Laukiu Teismo gal pirmojo gal paskutinio

už pasaulio Ribos ima protas
iš kosmoso šviesą

amžinybė gili kaip mirtis
ar tamsoj apsireiškęs paveikslas

mano Mylimas angelu tampa
po mano širdim

daikto grožis yra sapnuose nuodėmingas
kai nyksta jo kūnas

amžina Tavo Dvasios gamta
Tavo šviečianti forma

begalybė nemato savęs

Dievo veidrodis šaltas bedugnis
pažiūrėjau iš jo į Tave
ir save pamačiau

kas yra nebūtis jos nėra
jeigu Dievas tarp kūno
ir dvasios gyvena

aš myliu Tavo širdį
o mano besparnis žmogau
joj medus ir nuodai susimaišę
kas juos beišskirtų

Aš neteisiu Tavęs
jei mane už poeto vienatvę
mylėsi

man bepročio graži karūna
man ji tinka prie juodo drabužio
ir prie veido Poeto taip tinka
bepročio naivi karūna

aš rašau leidžiu skleistis
nematomai nebylio sielai

iš dangaus į mane pažiūrėjo
Juodoji Akis
velnias rodė liežuvį

tarp vandens ir ugnies
aš mylėjau ir myliu Tave
nuodėminga esu
bet ir Tu ne šventasis

mūsų šviečiančios akys nūnai
atsimerkė pasaulin.

eina laikas kaip laikrodis
visa į Dievą pareina

1993.07.9

Barakudoms blezdingėle nuplasnojus

(Atkelta iš 2 psl.)

prisiklausė teatro ir režisūros paslapčių, tapęs jo privačiu režisūros mokiniu. Nuo 1941 metų dainavo operetėse, o DP stovykloje, Vokietijoje įsteigė chorą, tautinių šokių grupę, baleto studiją, organizavo lietuvių teatralų suvažiavimą, koncertavo saviems ir kitataučiams.

1949 metais atsidūręs Cleveland'e, įsijungė į Čiurlionio ansamblį kaip režisierius, tautinių šokių mokytojas ir salių dekoratorius. Jaunimo teatre statė veikalus jauniesiems, o įsisteigus „Vaidilai" tapo jo meno vadovu, režisieriumi, dekoratoriumi. Ir dar ne viskas iš stambmenų: Čikagoje režisavo Juliaus Gaidelio operą „Daną", Verdi „Likimo galią" ir „Dainavos" meno ansamblyje Aloyzo Jurgučio „Čičinską". O po to, vėl teatrinis darbas su Los Angeles Dramos sambūriu. Patį sambūrį mes taip pat pažįstame kaip mėgėjišką, bet darniai susiklausiusį vienetą, sergantį nepagydoma scenos traukos liga.

Tad į „Barakudų" spektaklius sugužėjo teatro, o gal ir komedijos išsiilgę Čikagos tautiečiai, vieni dėl veikalo pavadinimo smalsumo vedami, kiti ištroškę nors ir efemeriškos scenėnės iliuzijos.

Dviejų meistrų ir prityrusių amatininkų pastatymas pranašavo retą mums teatrinę šventę. Pakilus uždangai, pamatėme estetišką ir simbolišką dekoraciją, kurią papildė šokėjiškai įbėgę veikėjai. Šioji pradžia, tarsi uvertiūra, žadėjo atskleisti lengvą ir grakščią spektaklio formą. Deja, jau ankstyvoje pradžioje ištįsę dialogai ir monologai tempė komedija pavadintą veikalą į melodramą, kuri taip ir vilkosi per abu veiksmus.

Tiesiog neįtikėtina, kad gerai teatrą pažįstąs autorius, be to, žinodamas mėgėjų amplua, užvertė juos banalių plepėjimų lavina. Ir kaip besistengė režisierius, kiekvieną padabinęs simboliška žalia spalva, gelbėti veikėjus sumaniomis mizanscenomis — muilo burbulų pūtimu, nuolatiniu judėjimu, šokinėjimu, glėbesčiavimusi, dainuškomis, blezdingėlių plasnojimu, vis tiek atrodė, kad giliai ariama sodri Suvalkijos žemė, o ne žaidžiama, kaip tikėta, lengvame Dzūkijos smėliukyje.

Seniai ir dažnai buvo tvirtinama, kad lyriškiems lietuviams komedija yra itin sunkiai įkandamas žanras. Juolab amatininkams, nesimokiusiems judesio meno, nesitreniravusiems fechtavime, nelankiusiems baleto studijos ir panašiai. Kūno lankstumas, eisenos grakštumas, rankų plastiškumas — tai tik pagrindiniai komedijų atlikėjų privalumai. Ne vieta čia kalbėti apie plonesnius poreikius, kaip mimika, tempas, ritmas ir t.t., kurių neišmoksi be geros teatro mokyklos. Todėl nekalti mieli Los Angeles svečiai, kruopščiai iškalę tekstą, stropiai įvykdę režisieriaus užduotis, tik tapę dramaturgo įmurdyti į stereotipų apvalkalus.

Anksčiau pasižymėjęs žodžių šmaikštumu, situacijų įvairumu bei sumaniai paslėptomis potekstėmis, autorius į „Barakudas" sukišo kone visas šios dienos Lietuvos aktualijas, jos negeroves ir ne taip jau dažną Amerikos lietuvio tipažą. Buvo juntamas ir kažkoks nelabai skoningas sąskaitų suvedinėjimas, patyčia, ne vieno žiūrėjusio pastebėtas. Veikalo tema nėra nauja — ją jau kedeno Antanas Gustaitis ir kiek subtiliau Algirdas Landsbergis „Onos veide", atvežtame į Čikagą taip pat iš Los Angeles (ir joje buvo geriamas ožkos pienas!). O giliau pamąsčius apie vadinamas barakudas, gal tikrai reikėtų rašyti rimtą psichologinę dramą apie sovietmečio dvasiškai sulaužytus žmones, neturinčius nei etikos, nei krikščioniškos dorovės supratimo.

Kitose Los Angeles Dramos sambūrio gastrolėse lauksime išsipildant Petro Maželio žodžių, kuriuos jis išsakė 1952 metais pasikalbėjime prieš jaunimo teatro „Rūta" pirmąjį pastatymą: „Niekur tyriau nesuskamba žodis, niekur nebus gražiau apvaldytas kūnas...niekur nerasime tiek jausmo, kaip scenoje. Per sceną — į žmones, į grožį, į širdį..."

Marijonas Baranauskas (Vilnius) „Susidraugavo..."

Iš šiemetinės Lietuvių fotomenininkų parodos, vyksiančios Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje, nuo spalio 29 iki lapkričio 7 dienos, kurios konkursinė tema yra „Draugystė".

Algis Jakštas (Švenčionėliai) „Draugai", 1991

Kasmetinė Lietuvių fotomenininkų paroda atidaroma ateinantį penktadienį, spalio 29 dieną, 7 v.v. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje. Šių metų parodos ir konkurso tema yra „Draugystė".

Čikagos „Vaidilutės" naujos premjeros proga

EDVARDAS ŠULAITIS

Čikagos „Vaidilutės" teatro kolektyvas, besiruošiantis Petro Vaičiūno melodramos „Nuodėmingas angelas" pastatymui sekmadienį, spalio 31 dieną, 3 v. p.p. Čikagos Jaunimo centre. Pirmoje eilėje: (iš kairės) režisierė Irena Leonavičiūtė, Sigitas Gudis, Marija-Aldona Jurkutė, Vidas Dumašius, Skirmantė Jakštaitė, Valdas Šepkus. Antroje eilėje: (iš kairės) Kęstutis Kalikauskas, Teodoras Dobrovolskis, Lilija Jasaitė, N. Jukonis, A. Bražiūnas. (Trūksta Jolantos Šakalienės ir Viktoro Radvilos).

Edvardo Šulaičio nuotrauka

Čikagos lietuvių teatras „Vaidilutė" vėl rengiasi naujai premjerai. Spalio 31 dieną Jaunimo centre bus vaidinama Amerikoje dar nematyta Petro Vaičiūno melodrama „Nuodėmingas angelas", kuri yra parašyta ir pradėta statyti jau seniai (1927 metais), tačiau iki šios dienos nepraradusi savo aktualumo, nes joje yra idėjų, kurios niekada nesensta. Nelengvo darbo režisuoti šį veikalą ėmėsi vilnietė teatralė Irena Leonavičiūtė-Bratkauskienė.

Ši viešnia iš Vilniaus yra trečioji režisierė, specialiai atvykstanti talkinti „Vaidilutei". Pirmasis buvo režisierius Juozas Ivanauskas (pastatęs Keturakio „Amerika pirty" ir Kosto Ostrausko „Šaltkalvį"). Po to buvo režisierius Povilas Gaidys, pernai paruošęs Petro Vaičiūno komediją „Patriotai". Anksčiau režisūros darbe „Vaidilutei" talkino vilnietis aktorius Petras Steponavičius. Be jo, režisieriais yra buvę Marytė Smilgaitė, Darius Lapinskas ir Laima Šulaitytė.

„Vaidilutės" kolektyvas dar yra gana jaunas, tačiau jis yra likęs tik vienas iš dviejų JAV gyvuojančių lietuvių scenos vienetų (šalia Los Angeles Dramos sambūrio). Jis buvo įsteigtas 1985 metų rudenį, o kitų metų gegužės 18 dieną buvo suvaidintas pirmasis veikalas: L. Ridlio komedija „Uošvė į namus — tylos nebus". Pirmąja režisiere buvo Marytė Smilgaitė, o pirmąjį vaidintojų kolektyvą sudarė: Vincas Olšauskas, Laima Šulaitytė, Edis Šulaitis, Kazė Brazdžionytė ir Audrė Kižytė. Vėliau buvo pastatyta Antano Gustaičio komedija „Kaip velnias prisiviliojo Fortūnato Klibo sielą", Kosto Ostrausko „Čičinskas", Vinco Mykolaičio-Putino „Daktaras Gervydas" ir jau minėti veikalai. Taigi buvo dirbta nemažai ir šiek tiek įnešta į JAV lietuvių kultūrinį bei teatrinį lobyną.

Ypač reikia pažymėti, jog kiekvienais metais vis keisdavosi vaidintojai, tad ir naujai ruošiamame spektaklyje nematysime nė vieno iš pirmojo spektaklio 1987 metais aktorių sudėties. Tai galima suprasti, nes tuomet vaidintojai buvo jauni, o dabar jau yra sudarę šeimas, susilaukę savo prieauglio, o su tuo ir kitų rūpesčių bei darbų.

„Nuodėmingo angelo" pastatyme matysime dešimt žmonių (daugiau negu bet kuriame ankstesniame „Vaidilutės' pastatyme). Reikia pažymėti, kad dauguma jų yra naujai iš Lietuvos atvykę žmonės ir tik vienas Vidas Dumašius yra jau pernai „Vaidilutės" pastatyme pasirodęs. Kiti visai nauji veidai — tai Marija Aldona Jurkutė, Kęstutis Kalikauskas, Jolanta Šakalienė, Skirmantė Jakštaitė, Teodoras Dobrovolskis. Be šių dar vaidina Lilija Jasaitė ir Valdas Šepkus, kurie taip pat „Vaidilutėje" bus matomi pirmą kartą ir tik Sigitas Gudis bei Viktoras Radvila yra šio kolektyvo senbūviai.

Šios sudėties nariai yra įvairių profesijų: daugumas iš jų yra baigę aukštuosius mokslus, o kiti — dar pakeliui į tai. Tačiau su vaidyba maža iš jų kas bendro yra turėję, nors daugelis jų domėjosi teatru, scena. Tik įsijungę į „Vaidilutę", kai kurie turės išgyventi pirmąjį sceninį „krikštą". Tačiau visi turi tam sceninių gabumų, duomenų, o kas svarbiausia — noro bei užsispyrimo. O tas kaip tik yra pagrindinis dalykas. Smagu, kad juos čia buria ir vienija veteranė aktorė iš Vilniaus Irena Leonavičiūtė, kurios meilė scenai yra didelė, o jos pasiekimai — tikrai išskirtini.

Belaukiant šios eilinės (ir kartu neeilinės) premjeros, kyla klausimų dėl „Vaidilutės" ateities. Pastačius kiekvieną naują premjerą, vis kyla minčių — ar taikyti, nors, žinoma, neprarandant vilties ateityje tobulėti.

* * *

Atsimenu, kaip entuziastingai grupė žmonių rinko aukas ir darbavosi Tarptautinio teatro festivalio, kuris įvyko praėjusį pavasarį Vilniuje, labui. Žinoma, yra gražu, kad remiami Lietuvoje vykstantieji renginiai ir tokios pastangos turėtų būti sveikintinos. Bet būtų gerai, jeigu tie žmonės ateitų su bent kokia talka ir galą su galu vos tesuduočiams išeivijos teatrų kolektyvams. Nejaugi tokie žmonės galvotų, kad mėgėjiški išeivių lietuvių teatro kolektyvai yra visai nereikalingi? Nėra paslaptis, kad lėšos yra vienas iš pagrindinių veiksnių, kurios padeda pasiekti geresnius rezultatus. Todėl šiandien turime savęs paklausti — kaip be pinigų duoti gerą spektaklį?

Dabar vėl esame išvakarėse naujos „Vaidilutės" premjeros ir kartu apklausos mūsų publikai, toks darbas yra reikalingas ir ar „apsimoka" (bent moraline prasme) į spektaklius įdėtas darbas, išlaidos, pastangos. Kaip žinia, materialinės paramos beveik nesusilaukiama, o žiūrovai irgi ne visada jautriai reaguoja ir ne taip gausiai pastatymus lanko. Aišku, galima sakyti, kad pastatymai nėra profesionalūs, kad jiems daug ko trūksta. Ir tokie teigimai, be abejo, būtų teisingi. Išeivijoje ne vien tik teatro sambūriuose dirba neprofesionalai, tad ir kitur rezultatai kartais būna su trūkumais. Tad čia ir matą gal kitokį reikia teatro mėgėjams ir rėmėjams, kurie galės ir turės pasakyti, ar Čikagoje turėtų gyvuoti lietuvių teatras. Spalio 31 dieną įvykstantis „Nuodėmingo angelo" spektaklis ir į jį atėjęs gausus publikos būrys atsakytų į šį klausimą teigiamai.

Iš „Nuodėmingo angelo" repeticijos: Skirmantė Jakštaitė ir Marija Aldona Jurkutė.

Vidas Dumašius ir Marija Aldona Jurkutė, vaidinantys skulptorių ir jo žmoną, „Nuodėmingo angelo" repeticijoje.

Edvardo Šulaičio nuotraukos

Dėmesys lietuvių egzodo literatūrai

Šiais metais išeivijos knygų leidyboje maloni staigmena yra kapitalinis veikalas *Lietuvių egzodo literatūra 1945-1990*. Tai didelio formato (864 puslapių) knyga, parašyta dvidešimties ryškiųjų išeivijos literatūrologų redaguota Kazio Bradūno ir Rimvydo Šilbajorio. Akademiniais ir informaciniais žvilgsniais leidinio puslapiuose apimamas visas 45 metų mūsų egzodo literatūros laikotarpis, pateikiant taipgi daug tiesiog dokumentinių nuotraukų, gausią bibliografiją ir kt. Tai bendras daugelio žmonių ir institucijų kone dešimtmetį užsitęsęs intensyvus darbas.

Jo rezultatu jau visą praėjusią vasarą spėjo pasidžiaugti ir čionykščiai grožinės literatūros bičiuliai, ir literatūros žmonės bei kultūros ir švietimo institucijos Lietuvoje. Mat viso užmojo paruošos ir veikalo leidybos mecenatas Lietuvių Fondas 400 knygos tiražo egzempliorių yra perdavęs Lietuvai kaip kultūrinę dovaną. Veikalu ten jau aprūpinta universitetų ir kitų aukštųjų mokyklų bibliotekos, pagrindinės mokslų institucijos, centrinės viešosios bibliotekos, rajonų centrų bibliotekos ir pavieniai literatūros mokslininkai. Kiek teko nugirsti ir konkrečiai matyti, knyga ten padarė netikėtą įspūdį. Jau atkreiptas dėmesys ir išeivijoje: „Draugo" knygų platinimo centras informuoja, kad tai yra šiuo metu labiausiai perkama knyga.

LIETUVIŲ EGZODO LITERATŪRA

1945-1990

Kai visa tai šitaip susiklostė, tai užmojo pabaigtuves nutarta atšvęsti veikalo akademiniu ir informaciniu pristatymu Jaunimo centro kavinėje spalio 29 dieną, penktadienį, 7:30 v.v. Vakarą rengia ir visus kviečia *Lietuvių egzodo literatūros 1945-1990* mecenatas- leidėjas Lietuvių Fondas ir Jaunimo centro moterų klubas. Knygos sutiktuvėse jos genezę ir techniškąją paruošą atskleis redaktorius Kazys Bradūnas. Kitas jos redaktorius profesorius Rimvydas Šilbajoris bus pagrindinis vakaro kalbėtojas. Jis skaitys paskaitą „Lietuvių egzodo literatūra visos lietuvių literatūros raidoje". Leidėjo ir mecenato — Lietuvių Fondo vardu žodį tars Lietuvių Fondo valdybos pirmininkas Stasys Baras. Įspūdžius iš Lietuvos apie šį veikalą ir aplamai apie mūsų egzodo literatūrą papasakos Regimantas Tamošaitis, atvykęs iš Vilniaus į Illinois universiteto Čikagoje Lituanistikos katedrą. Vakaro programai vadovaus šios knygos vardinio leidėjo Lituanistikos instituto pirmininkė dr. Violeta Kelertienė. Bus dar galima vietoje nusipirkti ir tą vakarą visais atžvilgiais aptartą knygą, kurios tiražas jau eina prie pabaigos. O Jaunimo centro moterų klubas visus dar ir pavaišins.

Naujos knygos

Antanas Salys. RAŠTAI, IV. Lietuvių kalbos tarmės. Redagavo Petras Jonikas. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, (Piazza della Pilotta 4, Roma 00187, Italia, 1992. Spausdino „Pliniana" spaustuvė Selci Umbro miestelyje, Perugia, Italia. Leidinys didelio formato, 515 puslapių. Kaina nepažymėta.

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA

ANTANAS SALYS

RAŠTAI

IV

LIETUVIŲ KALBOS TARMĖS

Šiuo ketvirtuoju tomu čia baigiamas žymaus mūsų kalbininko Antano Salio pomirtinis *Raštų* leidimas, apimantis daugiau 2,300 puslapių. Tai milžiniškas darbas, vienas iš didžiųjų išeivijoje. O jis atliktas supratingų žmonių auka bei pasišventimu. Ir vargu ar šitas paminklinis projektas būtų atliktas, jei ne Sofija Salienė, Lietuvių katalikų mokslo akademija, Lietuvių Fondas ir kun. J. Ruokis, kartkartėmis apmokėjusieji išlaidas spaustuvei. Tačiau ypač pabrėžtinai reikšminga visam šitam moksliniam užmojui redaktoriaus Petro Joniko duoklė. Profesiniam kolegai velioniui Antanui Saliui jis čia atliko pagarbos ir nuostabos vertą patarnavimą, galutinai paruošdamas spaudai visus keturių tomų tekstus ir jų neišleisdamas iš akių iki pat baigminių spaustuvės darbų.

Kaip tituliniame knygos puslapyje regime, Antano Salio *Raštų* paskutinis tomas skirtas lietuvių kalbos tarmėms. Tai žvilgsnis į visą lietuvių kalbos lauką, nusėtą terminiais žodžių grūdais. Filologijos mokslui čia tikros aukso kasyklos ne tik lietuviškąja, bet ir tarptautine prasme. O pagaliau ir kiekvienam iš mūsų ar neįdomu būtų pažvelgti moksline kryptimi į istorinę ir šiandieninę savo tarmės raidą. O tokių įdomybių Antanas Salys čia pateikia aibes.

Štai kai kas iš turinio. Skyriuje „Atskiri leidiniai" žvelgiame į dialektologijos sąvoką, aiškinamas kalbos gyvenimas ir kitimas, aptariamos kitimo priežastys, surikiuojama gausi lietuvių kalbos tarmių mokslinė literatūra, paliečiamos pagrindinės lietuvių kalbos tarmės, jų padalos. Gerą knygos trečdalį užima plati ir istorinė žemaičių kalbos studija, parašyta vokiškai; „Die zemaitischen Mundarten. Geschichte des zemaitischen Sparachgebiets". Tai kalbinių ir istorinių duomenų tiršta sutelktinė. Nors kai kuriose jos vietose dėl tos istorinės krypties tezinių detalių galėtume ir suabejoti, tačiau reikia stebėtis visai problemai sukauptos medžiagos apimtimi. Ir paskutiniame knygos trečdalyje vėl grįžtama į lietuvių kalbos tarmes aplamai, tik kiek kitokiu kampu, plačiau aptariamos zanavykų ir dzūkų tarmės, kalbama apie Švėkšnos vardą ir tarmę; vokiečių kalba pateikiamame rašiny liečiame Salantų apylinkės tarmė, nagrinėjama klaipėdiškių tarmė ir baigiama keliomis pastabomis tarmių istorijai.

Reikia pasakyti, kad Antanas Salys labai laiku atkreipė savo dėmesį į dar gana gyvą ir gausią lietuvių kalbos tarmių medžiagą, ypač brangią filologijos mokslui. Dar labiau laiku išleistas ir šis ketvirtasis jo *Raštų* tomas, skirtas lietuvių kalbos tarmėms, kada pačioje Lietuvoje tarmių gyvastingumas, sąlygoms pasikeitus, silpsta. Ir suprantama kodėl: dešimtmečius po dešimtmečių žmonės ten buvo priversti palikti savo įgyventas vietas ir keltis gana toli, net ne į savo tarmės kraštą, dangintis į miestus, kur vėl visos tarmės tarp savęs maišosi, išvysdamos kone visai „naują tarmę". Sakysim Kaune jau gali išgirsti sostinei taikomą pašaipą: „O čia tai jau Vilniaus tarmė!". Iš tikrųjų į Vilnių yra dabar subėgę visų Lietuvos tarmių žmonės, prisideda dar čia pat girdimos lenkų, rusų ir kitos kalbos. Ir tai lietuviškai kalbančių, kaip Vilniuje, kitur Lietuvoje nebeužtiksi. Tai gal ir nauja „Vilniaus tarmė"? Kaip ten bebūtų, mokslinis dėmesys tarmėms pasaulyje neblėsta.

•**Viktoras Gidžiūnas, OFM. JURGIS AMBROZIEJUS PABRĖŽA (1771-1848).** Roma, 1993. Šios monografijos autoriui T. dr. Viktorui Gidžiūnui, OFM, atminti jo mirties dešimtmečio proga. Veikalą išleido Lietuvių katalikų mokslo akademija, Piazza della Pilotta 4, Roma, Italia. Spausdino „Plinia" spaustuvė Selci Umbro miestelyje Peruqia, Italijoj. Spaustuvės išlaidos apmokėtos Tėvų Pranciškonų ir prelato J. Karaliaus lėšomis. Monografija įsiterpia į Akademijos leidinių seriją, pavadintą „Negęstantys žiburiai". Knyga yra didelio formato, 300 puslapių, iliustruota skulptoriaus Petro Kalendos sukurta Jurgio Ambroziejaus Pabrėžos medžio skulptūra ir kitomis nuotraukomis. Veikalo kaina nepažymėta. Užsakymus siųsti šiuo adresu: LKMA reikalų vedėjui, Lietuvių katalikų mokslo akademija, Jakšto 9, Vilnius 2001, Lithuania.

Šios knygos autorius Viktoras Gidžiūnas (1912-1984) buvo ne tik šviesus ir pareigingas kunigas, pranciškonas vienuolis, bet ir puikiai ir giliai pasiruošęs istorijos mokslo daktaras. Savo dėmesį kreipdamas į Lietuvos pranciškonų vienuolijos istoriją, jis metai po metų profesionaliuose savo straipsniuose ir studijose atidengė ne vien tik pranciškonams, bet ir aplamai Lietuvos istorijai visai naujų arba bent primirštų pastoracinių ir kultūrinių faktų. Per anksti miręs, jis ir šitos Pabrėžos monografijos išleidimo jau nebesulaukė. Tebūna jinai dabar paminklas abiem: ir Pabrėžai, ir Gidžiūnui.

Monografijoje aptartas ir visapusiškai įvertintas Jurgis Ambraziejus Pabrėža taipgi buvo kunigas ir pranciškonas vienuolis, gyvenęs Vakarų Žemaitijoje aštuoniolikto amžiaus gale ir devyniolikto pirmoje pusėje. Tai be galo įdomi asmenybė, suderinusi savyje nepaprastą pastoracinį uolumą ir mokslinį pasišventimą botanikai bei su ja susijusiems mokslams. Tai pirmas lietuvis-žemaitis botanikas, kalbine ir moksline prasme lietuviškosios botanikos pradininkas. Savo pastoracine ir moksline veikla jis buvo ano, pirmojo žemaičių tautinio atgimimo, valančinės ir daukantinės epochos bendražygis. Žemaitiškai parašytieji jo botanikos veikalai dar ir dabar yra nepraradę savo vienokios ar kitokios (net kalbinės ir etnografinės) vertės. O jo, kaip dangaus palaimos verto pamokslininko kapą, dar ir šiandien Kretingoje žmonės gausiai lanko ir prie jo meldžiasi.

Paties autoriaus Viktoro Gidžiūno spaudai jau buvo paruoštos pirmosios dvi, pačios didžiausios, monografijos dalys: I. Pabrėžos asmuo ir jo apaštalavimas; II. Žemaičių papročiai Pabrėžos pamoksluose. O prie nebaigtos trečiosios dalies „Pabrėža — mokslininkas, gydytojas ir pilietis" savo redakciniu darbu prisidėjo dr. Irena Vaišvilaitė. Ji sutvarkė tėvo Viktoro Gidžiūno mokslinį palikimą ir iš jo surinktos medžiagos paruošė autoriaus suplanuotą trečiąją veikalo dalį.

Džiaugdamiesi čia nauju moksliniu veikalu, negalime negirdomis praeiti ir pro tą instituciją, kuri tiek daug šio pobūdžio veikalų per keliasdešimt pastarųjų metų pateikė laisvojo pasaulio lietuviams, o dabar jau ir visai Lietuvai. Ta institucija yra Lietuvių katalikų mokslo akademija. Šituo moksliniu užmoju ji jokių kitų leidyklų čia nebuvo pralenkta. O tai vis buvo stambaus ir didelio formato įvairių mokslinių klodų veikalai, Suvažiavimo darbai, Metraščiai. Kad buvo pasirinkta ir ši Akademijos veiklos kryptis, reikia dėkoti Akademijos ilgamečiam pirmininkui ir ne vieno iš tų leidinių redaktoriui kun. Antanui Liuimai, SJ. O dabar, čia minimos knygos redaktoriaus žodyje, jis jau sako: „Šis tomas darosi savotiškai ‚istorinis'. Jis yra paskutinis tomas ilgos knygų serijos, Lietuvių katalikų mokslo akademijos išleistų Romoje, ar tai Popiežiškojo Grigaliaus universiteto spaustuvėje, ar didesne dalimi Plinianos spaustuvėje, Perugia provincijoje. Nuo šiol Akademijos leidiniai bus spausdinami Lietuvoje". Lauksime jų dabar iš Lietuvos.

(k. brd.)

ATEITIES STUDIJINIS SAVAITGALIS ČIKAGOJE

Tradicinis rudeninis Ateities studijinis savaitgalis Čikagos Jaunimo centre ir Ateitininkų namuose, Lemont'e, šiais metais vyks lapkričio 5-7 dienomis. Kaip visada jis prasidės literatūros vakaru Jaunimo centro kavinėje, kuriame šį kartą dalyvaus svečias iš Lietuvos, žymus rašytojas Jonas Mikelinskas. Šeštadienio paskaitos vyks Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre — jas skaitys Jonas Mikelinskas, kuris kalbės apie „Tautinę ištikimybę", istorikas dr. Saulius Girnius, dirbantis Radio Free Europe Muenchen'e, Vokietijoje, apie ‚Dabartinę Lietuvos padėtį". Juozas Kojelis iš Los Angeles mes „Žvilgsnį į mus pačius, tęsiant dialogą su Lietuva". Svarstybose apie dabartinę lietuvių menininkų kūrybą dalyvaus Algimantas Kezys, Danas Lapkus ir kiti. Šeštadienio programa baigsis *Ateities* žurnalo jaunimo kūrybos premijų įteikimu.

Po mišių Palaimintojo Jurgio Matulaičio misijos koplyčioje Lemont'e Ateitininkų namuose vyks svarstybos „Išeivių santykiai su savaisiais Lietuvoje". kuriose dalyvaus Kazys Bradūnas, dr. Kazys Ambrozaitis, Jonas Mikelinskas, Ramunė Kubiliūtė. Užbaigiamąją Ateities savaitgalio paskaitą „Žvilgsnis į partijas Lietuvoje" skaitys Aidas Palubinskas. Rengėjai kviečia visus, šiomis temomis besidominčius Čikagos ir apylinkių lietuvius, o taip pat ir šių savaitgalių ištikimus lankytojus, toliau gyvenančius, šio Ateities studijinio savaitgalio programoje dalyvauti.